

Андрій Михайлович ШУЛЬГА,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна; ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3745-4869>

КОРУПЦІЯ У ЗЕМЕЛЬНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

На сьогодні існує безліч матеріалу про причини та умови корупції в Україні, а також шляхів її подолання. Законодавцем прийнято багато актуальних нормативних актів стосовно протидії корупції в Україні. Ще більше пропозицій по боротьбі з корупцією знаходиться у вигляді законопроектів та вперто не приймаються Верховної Ради України. Створено багато правоохоронних органів, функцією яких є протидія цьому антисоціальному явищу, а також безліч громадських організацій та рухів. Запроваджено електронне декларування. Хоча воно по-суті стало моральним знуванням над основною пересічною масою населення України. Саме електронні декларації документально показали катастрофічне розшарування українського суспільства. Нарешті, Європейська спільнота не дозволяє Україні приєднатися до неї через критичний рівень корупції та небажання влади робити реальні кроки хоча б не для її подолання, а лише задля зменшення її рівня.

Це свідчить про одне – причина існування корупції – не скільки правова, економічна чи соціальна. Причина також й генетична. Усі народжуються з однаковими правами та свободами, а також соціальними та життєвими можливостями. Але чомусь при отриманні владних повноважень або можливості впливати на прийняття юридично значущих рішень у особи виключається совість та почуття міри та справедливості. У масовій свідомості основних соціальних груп формується думка, що корупційні злочини не наносять шкоди суспільству, тому певні верстви населення обирають корупційні шляхи вирішення тих чи інших повсякденних проблем (чесний чиновник часто не влаштовує ні населення в цілому, ні підприємців, як його найбільш активну частину) [1].

Корупцію просякло усе суспільство але при цьому корупцію в земельній сфері називають однією з найбільших та найболючіших виразок української економіки. За даними ГПУ, найбільш корумпованою є сфера земельних (78) і бюджетних (52) правовідносин [2]. При цьому, треба зазначити, що рівні корупційності у земельній сфері залежать від владного рівня: вищий рівень державної влади; міністерський рівень; регіональний рівень (обласні структури); рівень органів місцевого самоврядування (структури міст, районів, сіл/рад).

Як зазначалося вище, однією з найбільш корумпованою є сфера земельних правовідносин. Взагалі, відповідно до Конвенції ООН проти корупції та Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію корупція – це зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях, в цілях третіх осіб і груп, а також

численні форми незаконного привласнення публічних коштів для приватного використання [3; 4]. Тобто, поняття корупції охоплює широкий спектр зловживань, як вищої (політичної) корупції так і побутової. Треба зазначити, що метою будь-яких корупційних дій, у тому числі й у земельній сфері є банальне незаконне збагачення. Просто особа обирає певний спосіб – зловживання правами та обов'язками у цій сфері. Варто зазначити, що у той же час, сучасні наукові погляди на поняття корупції неоднозначні. Її по-різному трактують соціологи, юристи, фахівці державного управління, політологи, економісти та багато інших [5, с. 23–25].

Чинниками, що визначають існуванням корупції у сфері земельних правовідносин, насамперед, є людський фактор. Це проявляється у ставленні осіб, що наділені владними, організаційно-розпорядчими, чи адміністративно-господарськими функціями до виконання ними своїх повноважень в означеній сфері. Чомусь, деякі з таких осіб вважають, що надані їм повноваження з приводу управління земельними ресурсами та їх розпорядження можна використовувати на свою користь. Такий підхід є хибним та помилковим, можна сказати більше – злочинним. На сьогодні, у зв'язку з тими змінами у політичній, економічній, соціальній сферах, а також у правовій сфері, що відбулися в Україні, вказують на бажання пересічних громадян позбутися цієї національної проблеми. Іншої ж думки окремі службові особи. Вони продовжують в цей найскладніший час для всієї країни набивати собі кишені кримінально-корупційними грошиками.

Одним із способів вимагання неправомірної вигоди, якими користуються корупціонери від влади під час передачі земельних ділянок у власність громадян, є оформлення дозволів на розробку проекту землеустрою щодо відведення однієї земельної ділянки кільком громадянам. Це створює умови для проведення своєрідного корупційного конкурсу між претендентами на отримання землі під час затвердження проекту землеустрою відповідним органом, який передає земельні ділянки державної або комунальної власності. Як наслідок, громадян змушують давати хабарі і замовчувати вчинення злочинів керівниками органів державної влади та інших органів через побоювання, що вони не отримають землю у власність і залишаться без засобів для існування. Зайве навіть говорити, що такі злочинні схеми розподілу земель призводять до втрати авторитету державної влади [6].

Окрім цього, ще можна виділити, принаймні, чотири основних «земельних» сфери, у яких присутня

корупційна складова так званого «нижнього» рівня: 1) реєстрація договорів оренди земельної ділянки. У багатьох радах і адміністраціях є сотні незареєстрованих договорів. Реєстратори за законом повинні провести їх оформлення протягом 10 днів із моменту подачі суб'єктами господарювання. Але на практиці вони не встигають, з огляду на відсутність технічних і організаційних можливостей. Тож у реальності прискорення реєстрації можливе через корупційні механізми; 2) «непорозуміння» під час реорганізації контрольних органів державної влади. Це призводить до того, що ніхто до кінця не розуміє, до якого органу звертатися за тим чи іншим папірцем, хто й за що відповідає. На фоні такої невизначеності з'являються можливості для недобросовісних чиновників вирішувати питання не у законний спосіб, відповідно виникає сприятливий ґрунт для корупції за доступ до державної інформації, документа чи послуг; 3) безоплатна приватизація землі (державної і комунальної власності). Підстава зловживання закладена в Земельному кодексі України (ЗКУ), яка гарантує безоплатну видачу кожному українцю земельні ділянки різного цільового призначення і серед них до 2 га підведення особистого селянського господарства. Але реально виконати таку гарантію неможливо, оскільки такої кількості вільних земель немає. Це дає чиновнику можливість вибірковості надання таких ділянок за окрему плату; 4) мораторій на продаж землі та зміна цільового призначення ділянок. В Україні більше 15 років діє мораторій, який перед-

бачає заборону на відчуження земельних ділянок та зміну їхнього цільового призначення. Разом із тим, існує ряд способів обходу цієї заборони («сірих» та «чорних»), однак жоден з них не може бути реалізований без участі чиновників [7].

Вивчення та аналіз проявів корупції у земельній сфері на вищому владному рівні потребує більшого об'єму викладення та проведення самостійного ґрунтовного дослідження.

На підставі вищевикладеного можна зазначити наступне. Основною причиною виникнення, існування та поширення корупції є неконтрольоване бажання осіб, що мають державну владу, а також осіб, які надають публічні послуги незаконно збагатитися. В Україні вже достатня нормативно-правова база для боротьби з корупційними діями, а достатня кількість відповідних органів, які реалізують політику держави з протидії корупції. Підвищені санкційні планки покарань за корупційні злочини. Але при всьому цьому, рівень корупційності в державі не знижується, а в окремих сферах ще й зростає. Людей не лякає кримінальне покарання, бо від можна відкупитися за відомими корупційними схемами. Не лякає суспільний осуд. Корупція вимикає совість та почуття міри. Тоді які шляхи подолання цього антисоціального явища можна запропонувати? Мабуть треба звернутися до генетиків, щоб вони розробили «вакцину проти корупції» для осіб, які претендують на владні посади, а також осіб, що надають публічні послуги.

Список бібліографічних посилань

1. Нефьодов В. Новий етап в боротьбі з корупцією в Україні: Корупція в Україні: стан і проблеми // Старокостянтинівська районна державна адміністрація: офіц. сайт. URL: <http://staradm.gov.ua/antikorupc.html> (дата звернення: 12.02.2017).
2. Правоохоронними органами держави вживаються заходи щодо притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією/ Упр. зв'язків із громадськістю та ЗМІ Генерал. прокуратури України // Генеральна прокуратура України: офіц. сайт. 20.04.2016. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=182651 (дата звернення: 12.02.2017).
3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): від 27.01.1999 № ETS 173 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 12.02.2017).
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: від 31.10.2003 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 12.02.2017).
5. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб./НАДУ; за заг. ред. А. М. Михненка; О. В. Руснак, А. М. Мудров, С. О. Кравченко та ін. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ, 2011. 464 с.
6. Сольвар Р. Корупція у земельній сфері має бути подолана. Починаємо з малих кроків // Кореспондент: сайт. 20.12.2016. URL: <http://blogs.korrespondent.net/blog/events/3789718/> (дата звернення: 13.02.2017).
7. Поліводський О. ТОП-5 корупційних «земельних» схем у 2015 році // AgroPolit.com: сайт/Latifundist Media. 20.01.2016. URL: <https://agropolit.com/blog/7-top-5-koruptsiynih-zemelnih-shem-u-2015-rotsi> (дата звернення: 13.02.2017).

Одержано 15.02.2017